

Η θεμελιώδης αρχή της σκέψης του αγίου Μαξίμου (Δημήτρης Ιωάννου)

/ [Πεμπτουσία](#)

[Προηγούμενη δημοσίευση: <http://bitly.com/2ayyeGT>]

Ο σκοπός του φυσικού δεν είναι ασφαλώς να μας κάνει να αισθανθούμε αυτές τις πραγματικότητες, με τον τρόπο που κατανοούμε π.χ. την φυσική ροή του χρόνου στον καθημερινό κόσμο μας, γιατί δεν είμαστε προικισμένοι με τέτοιου είδους δυνατότητες κατανόησης (ενώ, όπως είπε σωστά ο Hume, κατανοούμε αρκετά καλά τον συνήθη κόσμο μας). Ο επιστήμονας απλώς με όλα αυτά προσπαθεί να μας μεταδώσει μια ενόρασή του: ο κόσμος είναι έτσι φτιαγμένος που δεν μπορούμε να τον «αντιληφθούμε» με την συνήθη έννοια του όρου, και ο ανθρώπινος «λογικός» ορίζοντας πρέπει να διευρυνθεί, καθοδηγούμενος από τις σχετικές εξισώσεις της φυσικής. Το αυτό ισχύει και για πολλές μαθηματικές έννοιες ,ακόμη και τις πιο συχνές: τι μπορεί να σημαίνει άραγε ότι ένα σημείο είναι «απείρωσ» μικρό ή ότι σε μερικές γεωμετρικές οι παράλληλες ευθείες τέμνονται κ.λπ.

Αυτές οι δυσκολίες αναγκάζουν και πάλι μερικούς φιλοσόφους να λένε ότι δεν υπάρχει «ανθρώπινη λογικότητα»[iv], ότι απλώς μπορούμε να διακρίνουμε αν μερικά επιχειρήματα είναι «έγκυρα» ή όχι με βάση κάποιες λογικές αρχές. Πέρα απ' το ότι ο ισχυρισμός αυτός είναι ανόητος, καθώς η ίδια η έννοια της «αρχής» απαιτεί γενίκευση, είμαστε αναγκασμένοι μαζί με τον άγιο Μάξιμο να πούμε ότι η «λογικότητα» είναι μια δυναμική, και όχι στατική κατηγορία[v]. Υπάρχει ανθρώπινη λογικότητα, την οποία ανακάλυψε όντως ο Αριστοτέλης, και μελέτησε στο «Όργανον», διατυπώνοντας τις αρχές για τις οποίες μιλήσαμε. Ωστόσο, ο ίδιος φιλόσοφος, μιλώντας για έννοιες όπως «πρώτον κινούν ακίνητον», έσπρωξε την λογικότητα αυτή στα όριά της: στο σημείο που πια, καθώς συναντά το θείο, μεταμορφώνεται.

Όλη η ουσία της σκέψης του αγίου Μαξίμου είναι να καταλάβουμε ότι η λογικότητα του ανθρώπου, επειδή, όπως είπαμε, αυτός είναι φύσει κοσμικό ον, ανήκει, τρόπον τινά, στο σύμπαν, έχει ορίζοντα το σύμπαν, είναι η δυναμική έκφραση του ιδίου του σύμπαντος. Η λογικότητα είναι μια δύναμη «επί» του κόσμου, και όχι απλώς παράλληλη μ' αυτόν.

Τι εννοούμε με όλα αυτά; Αν μιλούσαμε με σημερινές κατηγορίες, θα λέγαμε ότι ο άγιος Μάξιμος θα αρνούσαν την δαρβινική- αναλυτική θεωρία, σύμφωνα με την οποία ο ανθρώπινος λόγος δεν «ερμηνεύει» καθόλου, δεν σχετίζεται «φύσει» με τον κόσμο, καθώς προέκυψε δήθεν τυχαία, από επιλογή. Αν δηλαδή μια μορφή συμπεριφοράς τύχαινε να βοηθά τον άνθρωπο (ή μάλλον τους προγόνους του) να επιβιώσει και να του δώσει ένα εξελικτικό πλεονέκτημα, τότε τυποποιούνταν αφαιρετικά και λάμβανε τον χαρακτήρα της «λογικής αρχής». Έτσι, με μια διαδικασία συσσώρευσης, πρόεκυψε αυτό που λέμε ανθρώπινη λογικότητα, που θα μπορούσε να είναι πολύ διαφορετική από αυτό που γνωρίζουμε σήμερα, και επιπλέον, το πιο πιθανό, είναι μάλλον ασύμβατη και ξένη προς την βαθύτερη υφή του κόσμου.

Ο Άγιος Μάξιμος αρνείται αυτήν την τυχειότητα. Ο φιλόσοφος που είναι πιο κοντά στην σκέψη του περισσότερο από οποιονδήποτε άλλο ως προς αυτό είναι ο Χάιντεγκερ (και γενικότερα η φαινομενολογική σχολή). Για τον Χάιντεγκερ, ο άνθρωπος δεν είναι παρά «είναι εν τω κόσμω» (da-sein), και ο κόσμος δεν υπάρχει παρά ως ο ανθρώπινος ορίζοντας[vi]. Η μέριμνα για τον κόσμο είναι συστατικό στοιχείο του ανθρώπου: αυτό είναι θεμελιώδης αρχή της σκέψης του αγίου Μαξίμου.

[Συνεχίζεται]

[iv] Μερικοί σκεπτικιστές και σχετικιστές φιλόσοφοι, καθώς και εμπειριστές, όπως πχ ο Hume, πίστευαν και πιστεύουν ότι δεν υπάρχει στ' αλήθεια «ανθρώπινη λογική» με κυριολεκτική σημασία, δηλαδή που να αντιστοιχεί έσωθεν και να ανταποκρίνεται δομικά στην πραγματική φύση του κόσμου. Θεωρούν ότι απλώς διαθέτουμε ένα σύνολο «ικανοτήτων» που ονομάζουμε «λογικές», τις οποίες αποκτήσαμε με επίκτητο, εμπειρικό τρόπο στο διάβα του χρόνου, που είναι μεν κατάλληλες για μας, σε πρακτικό και οργανωτικό επίπεδο, αλλά δεν έχουν απολύτως καμιά σχέση με κάποια «λογική φύση» του σύμπαντος.

[v] Για την έννοια του «Λόγου», των «λόγων» και της συναφούς «λογικότητας» στον Άγιο Μάξιμο, βλέπε πάλι τα όσα γράφει ο πατήρ Στανιλοάε στο «Μυσταγωγία», σελ. 21-25 και προπαντός «Θεολογικά και Φιλοσοφικά Ερωτήματα», σελ 29-44.

[vi] Η πιο σύντομη, αλλά και εντυπωσιακά καλή, και προπαντός ενδιαφέρουσα εισαγωγή στον Χάιντεγκερ, είναι ασφαλώς αυτή του μακαρίτη πια Κ. Παπαγιώργη, «Η Οντολογία του Μάρτιν Χάιντεγκερ» (Νεφέλη, 1983). Για το «da-sein» δες σ. 119-130.